

MÂ'ÛN

سُورَةُ الْمَاعُونِ ﴿١٠٧﴾

Bu Mâun Sûresine «أَرَأَيْتَ» Sûresi, «دِينٍ» Sûresi dahi denilir, cumhur kavlinde Mekkîdir. Dürri mensûrda mezkûr olduğu üzere İbni Abbastan ve İbni Zübeyrden de İbni Merdûye öyle tahrir eylemiştir.

Lâkin Bahirde İbni Abbas ve Katâde kavlinde medenî olduğu söylenmiş, Dahhâkten de böyle nakl edilmiştir. Âlûsînin nakline göre müfessir Hibetullahı darîr «yarısı Mekkede As İbni Vâil, yarısı da Medînede Münâfık Abdullah İbni Übeyy sebebiyle nâzil oldu» diye de bir kavil söylemiştir. Mâun, zekât ma'nasına da geldiğine ve zekât Medînede farz kılınmış olduğuna göre bu Sûrenin tamamen veya kısmen Medenî olması dahi melhuz ise de Mekkî Sûrelerde de mutlak zekâta dair âyetlerin bulunduğu ve Mekkede zekât tafsilten farz kılınmamış ise de icmalen terğîb ve teşvîk yapılmış olduğu inkâr olunamayacağı, kezâlik Münâfıklar Medînede olmuş olmakla beraber Mekkede henüz islâmın intişar etmemiş bulunduğu azlık içinde de riya ve nifak yapanların bulunabilmesi dahi müsteb'ad olmayacağı cihetle cümhûrun dediği gibi meşhûru üzere Sûrenin tamamen Mekkî olması elbette daha doğrudur.

Âyetleri - Irakîde yedi, bakîsinde altıdır, Fark « لِّلْمُصَلِّينَ » dedir.

Fasılası - م ن harfleridir.

Sh:»6163

Bundan evvel de işaret olunduğu üzere Fil Sûresiyle, Kureyş Sûresinin âhiri Vettîni Sûresinde «

وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ » âyetindeki emniyeti bir izzah ve ihtar olduğu gibi dînin ve ibadetin ruh

ve ehemmiyetini tanıtmak üzere dinsizlerle mürâîlerin, Münafıkların huylarını birer numune ile göstererek

hulâsa eden bir Sûre dahi Kureyş Sûresindeki « فَلْيَعْبُدُوا » emrini tanımayanların ba's-ü cezaya

inanmayanların halinden tutarak evvelki Sûreleri de düşündürmek üzere ta Vettîni Sûresindeki «

فَمَا يَكْذِبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ » âyetini ihtar eyliyen bir âyet ile başlamıştır ki bu ihtarın hasılı:

bak! Dîni tekzib edenler insanın yaratıldığı «ahseni takvîm» den ne kadar aşağı düşüyorlar? Gör anla da

dînin ve ruh ve kıymetini bil demek olur.

MÂUN - Lügat ve tafsirlerin beyanına göre zekâta, atıyye ve ihsana ve az, çok menfeati bulunan her hangi bir şey'e, ve konu komşu arasında âriyet olarak verilip alınmak şanından olan, çanak çömlek, kap kacak, sufra, balta kürek ve daha böyle ev metai ve alât ve edevâta dair yardımlık şeylere ve kimseden kiskanılmaz olan mübtezel şeylere itlak olunur şümüllü bir kelimedir. Bunun aslında, iştikakında ihtilâf edilmiş, Kutrub gibi ba'zıları az bir şey' ma'nasına « معن » den fâ'ul vezninde olduğunu söylemiştir ki «ma'n» «mâlehu ma'netün» denilirki onun birazcık bile bir şeyi yok, demektir. Bu bizim türkçemizde onun bir kıymığı bile yok, yâhud bir zırnığı bile yok ta'birimize benzer, bu surette mîmi, aslîdir, Kamusta bu esas üzere almıştır. Ba'zıları da aslı iane ve yardım demek olan «me'unet» dir. Elif «ha» dan ıvazdır demişler, bu surette mîm, zâiddir, aslı mekrüm gibi me'ul vezninde iken elifin de ziyadesiyle «ma'ful» veznini almıştır. Diğer ba'zıları da iane ma'nasına avn den ismi me'ul olup aslı ma'vun iken aynülfî'li fâülfî'li yerine geçirilerek mev'un yapılip vav, elife kalb olunarak mâun denilmiş olduğuna kail olmuşlardır. Şu halde bu üç veche göre

Sh:»6164

mâ'un esasında azçok menfeati olan bir cıymık şey, yâhud yardım veya yardımlık demek gibi olarak

zikolunan ma'nalarda kullanılmıştır. Bu Sûrede Hazreti Alîden, ve oğlu Muhammed ibin Hanefiyyeden, ve İbni Abbastan ve İbni Ömerden ve Zeyd ibni Eslemden ve Dahhâk ve İkrimedden rivayeten zekât ma'nasına tefsir edilmiş, Ra'nin şu beytinde de bu ma'naya kullanılmıştır:

عرب نرى لله من اموالنا حق الزكاة هنزلا تنزيلا

قوم على الاسلام لما يمنعوا ما عونهم و يضيعون

التهليلة

Diğer bir çokları da İbni Mes'uddan, çanak çömlek gibi nâsın âriyet alıp verir olduğu kıskanılmaz, cüz'î şey ma'nasiyle tefsir eylemişlerdir. Sûrenin ismi de olmak hasebiyle aynen muhafaza etmek daha muvafık olursa da biraz bir mefhum anlaşılabilmek için mealde yardımlık diye terceme ederek iki ma'naya da işaret eylemeği daha fâideli gördük.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ اَرَايْتَ الَّذِي يَكْذِبُ بِالْذِّیْنِ ﴿٢﴾ فَذٰلِكَ الَّذِي يَدْعُ

الْيَتِيمَ ﴿٣﴾ وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ ﴿٤﴾ فَوَيْلٌ
لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٥﴾ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٦﴾ الَّذِينَ
هُمْ يِرَّاءُونَ ﴿٧﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٨﴾

Meali Şerifi

Gördün mü o dîni tekzib edeni? 1 O dur ki işte iter yetimi 2 Ve kayırmaz doyurmak üzere miskîni 3 Fakat
veyl o namaz kılanlara ki 4 Namazlarından yanılmaktadırlar 5 Onlar ki mûraîlik ederler 6 Ve yardımcı
sakınır (zekâtı vermezler) 7

Sh:»6165

1. ﴿أَرَأَيْتَ﴾ gördün mü? - Hitab yine Resulullah'a ve dolayısıyla umumen hitaba kabiliyeti

olanların her birinedir. İstifham, teaccüb suretiyle ihzar içindir. Âlemde açlık ve tokluk, ve havf-ü emniyyet
gibi yekdiğerini ta'kib etmekte olan acı ve tatlı halleri görüp duran ve iylâf ve itilâf ile teavün ve cemiyet
içinde yaşamak ihtiyacında bulunan insanlar içinde Hak tealânın ceza ve mükâfatını inkâr edenlerin, dîne

inanmıyanların bulunması teaccüb edilecek bir şey olduğuna tenbih ederek onların haleti ruhiyyeleriyle

hüviyyetlerini tanıtmak ve öylelerin huylarındaki düşgünlüklerden mü'minleri sakındırmak için nazarı dikkati

celbdir. Ya'ni ya Muhammed! Kureyş içinde küfr edenlerin neler yaptıklarını görerek anladın, tanıdın a:

﴿الَّذِي يُكَذِّبُ بِالذِّينِ﴾ o dîni tekzib edeni-

Burada da dîn en mutlak, ve en esaslı mefhumu olan ceza manâsınadır. (Vettfîni ye, bak) ya'ni insanların yaptıkları iyilik veya kötülük mukabilinde Hak tealânın iyiliğe güzel sevab ile mükâfat ve kötülüğe kötü itab

ile mücazat edeceğini, ta'biri âharle herkesin bir gün olup da «

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

» mısdağınca ettiklerini bulmaları Allah tealânın inanılması, inkiyad ve teslim olunup mucebince amel

edilmesi lâzım gelen muhakkak bir hükmü, bir Hak dîni olduğuna tasdîk etmeyip de dînin aslı yoktur, o

yalandır der, cezaya inanmaz olan kimseyi gördün a... Mukatilden bunun Âs İbni vâili Sehmî hakkında nâzil

olduğu rivayet edilmiş ki Kıyameti inkâr eder çirkin işler yaparmış.

Süddîden Velîd İbni Mugîre hakkında nâzil olduğu rivayet edilmiş, Maverdî de Ebu Cehil hakkında nâzil

olduğuna nakl eylemiş, Ve Rivayet olunmuştur ki: Ebu Cehil bir yetîmin vasîsi bulunuyordu. Bir gün o yetim

çırıl çıplak ona gelmiş, kendi malından bir şey istemişti.

Sh:»6166

Ebu Cehil onu itivermiş ve aldırmamış idi. Kureyşin ekâbiri de çocuğa Muhammede git de sana şefaet ediversin demişler, istihzâ etmek istemişler, yetim onların maksadlarını bilmediği için Resulullah'a gelip iltimas etmesini istemişti. Aleyhissalâtü vesselâm hiç bir muhtacı redd etmek âdeti olmadığı için kalkmış, onunla beraber Ebu Cehlin yanına gitmişti, Ebu Cehil buyurun diyip merhaba etmiş, ve yetimin malını vermişti. Kureyş bunun üzerine Ebu Cehle serzeniş etmişler, sen de sapıttın Muhammed gibi Sâbîleştin demişler, hayır demiş: sapıtmadım ve lâkin onun sağında solunda birer harbe gördüm vermezsem vuracak diye korktum. İbni Abbastan bir rivayette de hem bahîl hem mürâî bir münafık hakkında nâzil oldu denilmiştir. Demek ki bu Süre bunların birisi veya hepsi sebebiyle nâzil olmuştur, fakat hukmü onlara mahsus değil, öylelerin hepsine şâmilidir.

2. ﴿فَذٰلِكَ الَّذِي﴾ - Fa, sebebiye veya şartı mahzufun cevabı olarak maba'dinin

makabline terettübünü ifade eder. « ذٰلِكَ » mebteda, « الَّذِي » mevsulü haberdir. Müsnedin ma'rife

olması da kasr ifade eder. Ya'ni gördünse bilirsin â, görmedinse de bil: işte cezaya inanmadığından dolayı

öyle dinsiz iymansız olan kimselerdir ki ﴿يَدْعُ الْيَتِيمَ﴾ yetimi iter, öksüzü zayıf gördüğü ve

Allahdan korkmadığı için insaf ve merhamet etmiyerek kakar kakıştırır, kahr-u hakaretle koğar azarlar. 3.

﴿وَلَا يَحْضُ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ﴾ ve miskîn; biçare yoksulun yiyeceğine dair

teşvik ve tergîbde bulunmaz. -Kendisi doyurmadığı gibi gerek kendi te'allukatından ve gerek sair vakt-ü hâli

müsaid olanlardan sair kimselerin bakıp gözetmesi, it'am etmesi için de kayırmaz, bir yardımda, tavsiyede,

teşvikte bulunmaz, biçarelerin halini düşünmez, fukaraya bakılmasına taraftar

olmaz.

Sh:»6167

Burada ta'amdan murad itam olduğu için it'âmülmiskîn demek daha zâhir olacak iken ta'am denilmesi

nüktelidir. Bunda aç olan bir miskînin kudreti olanlar tarafından verilecek ta'ama milki imiş gibi diyaneten

bir hakkı te'alluk ettiğine işaret vardırki « وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ »

âyetinin mantukudur. Bu suretle istihkakın şiddetine tenbih ve başa kakmaktan nehy edilmiş demektir. Ya'ni

öyle bir biçareyi doyuran kimse onun kendi hakkı olan bir taamı vermiş, borcunu ödemiş gibidir. «

﴿يَدْعُ وَلَا يَحْضُ﴾ fi'lleri istimrar ifade eder muzari' olmak hasebiyle bu âyetlerin yukarıya

rabtından çıkan ma'nanın hasılı şu olur: cemiyet halinde iyraf ve i'tilâf içinde yaşamak ihtiyacında bulunan ve Allahın inayetiyle ağılıktan kurtulmuş ve korkudan emniyete indirilmiş olan insanların Allaha ibadet ve kulluk etmeleri ve bu kulluğu yapmak için de öksüzlere, kimsesizlere bakmak, açlara biçarelere yemek yedirip derman aramak için yardımlaşmaları Hak dîninin iycabı olan bir vazîfeleri olduğu ve güçleri yeterken bunu yapmayanların Allah yanında cezaya çarpılacakları muhakkak iken bunun ziddına yetimî itip kakarak hakkını yemek ve yanı başındaki yoksul biçarenin en mübrem ihtiyacı olan yiyeceği hakkında bir delâlet ve teşvikte bile bulunmayacak kadar hamiyetsizlik, merhametsizlik etmek insanlık hesabına ta'accüb ve teessüf olunmak lâzım gelen pek acı bir züll, bir düşgünlük olmakla beraber böyle yetimi kakmak ve fukaraya bakmamak gibi insafsızlıklar dîne yalan diyen kimselerin yapa geldikleri âdeti, huyu demektir. Her ne kadar bir insanın dîne inanmaması te'accüb edilecek birşey olsa da inanmadıktan sonra o fena huylar ona tabi'î gibi olacağı cihetle pek te'accüb edilmez, asıl teaccüb edilecek cihet dindar görünenlerin bedenen ve malen vezîfe ve ibadetlerinden gafleti ve mûra'îlik edip de cüz'î bir yardımdan sakınacak derece behîllik etmeleridir: onun için buyuruluyorki

3. ﴿فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ﴾ fakat veyl o musalliflere -ya'ni vay hallerine, yazık olsun o Cehennemin

veyl denilen ve kan irin akan deresine düşecek namaz kılanlara, daha doğrusu namaz kılıyor mü'min

görünenlere 5. ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ ki onlar namazlarından sehv

etmişlerdir, yanılmışlardır- dînin direği ve kulların cemiyeti kâlb ile huzuri hakka durarak bir yükselişi,

likauallah bir nevi' visali demek olan ve binaenaleyh onun zikriyle avn-ü inayetinden ferden ve cemaaten

meded ve hidayet alarak onun rızasına doğru yoldan tekarrüb etmek üzere emrine göre kulluk vazîfelerini

ihlâs ile yapmak için şevk-u intibah almak lâzım gelen namazlarından gaflet ile yanılmaktadırlar. Dikkate

şayandır ki namazlarında sehv değil, namazlarından sehv ile müâhaze buyurulmuştur. Çünkü ba'zan

namaz içinde sehv etmek, yanılmak hasbelbeşeriyye ictinabı kabil olmiyan avarızdandır. Ondan dolayı Atâ

İbni Dînardan merviy olduğu üzere denilmişti ki hamd olsun Allaha namazdan sehv ile müahaze etmemiş,

«fîsalâtihim sâhûn» buyurmamış «عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ» buyurmuştur. Namazdan sehv

etmenin ma'nasında da müfessirînin bir hayli tafsîlleri vardır: Başlıca namazın ehemmiyyetinden gaflet edip

onu gereği gibi ciddî bir vazîfe olarak yapmamaktır ki kılınıp kılınmadığına aldırılmamak, vaktına dikkat

etmemek, geçip geçmediğine mübalât etmeyip vaktından te'hîr eylemek, terkinden müteessir olmamak,

kıldığı vakit da Allah için halis niyyet ile kılmayıp dünyevî bir takım maksadlar, garazlar için münafıkane bir

surette kılmak, açıkta el yanında kılsa gizlide kılmamak, kıldıklarını da hakkın huzurunda hayatın ruhanî

ve cismanî bütün tehavülâtını temessül ettirecek bir teabbüd ve ta'zim olarak değil de Hazreti Mevlânânın

dediği gibi «ser bezemîn düm beheva» yâhud Türkçe bir ta'birde söylendiği

Sh:»6169

gibi «iki yatış bir kıntış bakış» tan ibaret bir gösteriş veya bir eğlenti halinde yapmak suretine şâmil olur, söz

musallî denilenlerde olduğu için büsbütün terk bu mevzu'dan haric olmak gerektir. Bu babda İbni Cerîr

rivayet ettiği iki haberle de istidlâl eylemiştir. Birisi Sa'd İbni Ebî Vakkas radiyallahü anhten: demiştir ki

Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerine « **الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ** » den

sordum. Onlar namazı vaktından te'hîr edenlerdir buyurdu. Birisi de: Ebî Bertezel'esemî radiyallahü anhten:

demiştir ki: işbu « **الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ** » âyeti nâzil olduğu zaman

Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem buyurdu ki: Allahü ekber, bu sizin için her birinize bütün Dünya kadar

atıyye verilmekten daha hayırlıdır. Onlar o kimselerdir ki namaz kılsa namazının bir hayrı olacağını

ummaz, terk ederse rabbinden korkmaz **اهـ**. Bunda siyak-u sibâka nazaran kıldıkları bir kaç vakit

namazdan dolayı mağrur olup yanılıp da dîn ondan ibaret imiş gibi sair ibadet ve ubdiyyet vazîfelerini

yapmıyanlar da dahil olur. Zira bir çok kerreler geçtiği üzere dînin ruhu Allahın emrine ihlâs ile ta'zîm ve

bütün havl-ü kuvveti ve ceza ve mükâfatı ondan bilerek onun namına halkına şefakat esasında toplanır.

Onun için Kur'anda iymandan sonra salih amellerin esası olmak üzere namaz ve zekât beraber zikr oluna

gelmiştir. Böyle iken dindar geçinen bir takım kimseler vardır ki namaz kılar görünürler de sâde onunla

bütün dînî vazîfelerini iyfa edivermişler gibi farz ederek yanılırlar, zekât gibi diğer vazîfelere ehemmiyet

vermez kaçınırlar, Allah için istemeği hoşlanırlar da Allah için cüz'î bir şey vermekten, Allahın kullarına

yardım etmekten ve Allahın emirlerinin iyfası için lâzım gelen masraflara güçleri yettiği kadar iştirâk

etmekten imtina' ederler. Halbuki böylelerle mescidler mamur olmaz. Çünkü Sûrei Tevbede «

انَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ
الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ

ancak Allaha ve Âhıret gününe

Sh:»6170

iyman edip namazı dürüst kılan ve zekâtı veren ve Allahdan başkasından korkusu olmıyan kimseler ma'mur

eder. Ve «

«انَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ

buyurulduğu üzere namaz fahşâ ve münkerden nehy eder olduğu ve böyle Allahın zikri olan namaz en büyük vâiz olmak lâzım geldiği halde onun nehy-ü tezkirinden fahşa ve münkerattan vaz geçmiyen, salâh ve ubudiyet vazîfelerini düşünmiyen, Allah için yardım borçlarını vermekten bile sakınan kimseler de namazın ma'nasından, nehy-ü tezkirinden gaflet ederek namazlarından sehv etmiş olurlar. Maamafih bu

âyetin mazmunu şu iki âyet ile de izzah olunuyor: 6. ﴿الَّذِينَ هُمْ يُرَآؤْنَ﴾ onlarki mürâilik

ederler -gösteriş yaparlar, her ne amel yapsalar Allah için yapmazlar da halka gösteriş için ve herkesin göreceği yerde yaparlar. 7. ﴿وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ﴾ ve mâunu meni ederler -zekâtı

vermezler, yâhud kimsenin esirgemiyeceği âriyet gibi cüz'î bir yardımlığı bile sakınır, kimseye bir damla birşey vermek istemezler, öyle hasis öyle nekes olurlar, böyle olanların zekât vermeyecekleri ise evleviyyette anlaşılır.

İşte böyle namaz kılar dindar görünüp de namazlarından yanılan, mürâilik, gösterip yapıp da cüz'î bir yardımdan bile kaçınan kimselerin bu halleri dinsizin dîni tekzib etmesinden değil ise de yetîmi kakıştırmamasından, fukaraya yardım etmemesinden daha ziyade şayanı te'accübdür, veyl onlara.

Görölüyorki Fîl Sûresinden sonra Kureyş Sûresi bu Mâ'un Sûresi ile tevzîh olunarak buradan veyl

kelimesi ile lâfzan ve « يَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ » ile de ma'nen Hümeze Sûresinin «

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ
« أَرَأَيْتَ » hitablariyle « الْم تَرَ » burada « أَخْلَدَهُ »

Peygambere görmedinmi? Gördün a diye birer tenbihibelîğ

Sh:»6171

ile tenbih buyurulduktan sonra bunun arkasından Asr Sûresi gibi yukarıki bütün Sûrelerin hasılını üç âyetle

zübdeliyen ve Kur'ânın en vecîz Sûresi ve bilhassa Vedduhâdan beri gelen Sûrelerin mazmunu üzerinde

hepsinin tetimmesi olan Kevser Sûresiyle de şanı Muhammedî hülâsatülhülâsa olarak teblîğ ve tefhim

edilecektir.